י"ז תמוז (נדחה)

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[1], שבשנת תר"מ[2], בש"ק י"ז בתמוז, הי' זקנו אדמו"ר מהר"ש בשמחה גדולה, והזכיר כמה פעמים[3] ששבת זה נקרא „נדחה", כי צום שבעה עשר בתמוז נדחה ע"י ש"ק, וסיים „הלואי שיהי' נדחה באמת".

והנה לפי פשוטם, דברי אדמו"ר מהר"ש הם בגדר ברכה ותפלה (וכמו ש־סיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: ברכה של צדיק הלא מתקיימת, הלואי שכן יהי', ושיהי' נדחה באמת ויהפך לששון ולשמחה). אבל (נוסף לזה שאפילו שיחות חולין של ת"ח צריכין לימוד[4], וכ"ש וק"ו תפי־לותיהם וברכותיהם, הרי) ע"פ הידוע גודל הדיוק בדברי רבותינו נשיאינו, יש לומר, שבדיוק לשונו טמון ומרומז תוכנו של תענית נדחה, הן ע"פ הלכה, והן ע"פ פנימיות התורה.

ב. בהשקפה ראשונה הקשר בין ד־חיית צום (י"ז תמוז) ע"י יום השבת ל־דחייתו לגמרי לעתיד לבוא, פשוט הוא, דאין זה רק דחי' מזמנו הקבוע לזמן אחר, אלא שהדחי' פועלת גם המעטה בחומר התענית, כי הצום הנדחה (ליום ראשון) קיל מכשהוא בזמנו [וכמפורש בהלכה לענין ברית מילה[5], דכאשר ה־צום הוא בזמנו חייב בעל הברית להש־לים התענית, אבל כשחל בשבת ונדחה ליום הראשון אין בעל הברית משלים תעניתו[6] מפני שיו"ט שלו הוא], ומכיון שנתמעט חומר התענית הרי י"ל שזוהי התחלה לביטולה לגמרי.

ויסוד לזה (שדחיית התענית ממעטת חומרתו, עד שנותנת מקום לדחייתה לגמרי) הוא בדברי רבי[7] לענין „תשעה באב שחל להיות בשבת . . ודחינוהו ל־אחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה", היינו דס"ל שכיון שאי אפשר ל־התענות בזמנו, בטל חיוב התענית לגמרי בשנה כזו.

ועפ"ז יש לבאר דברי אדמו"ר מהר"ש[8] בהקדם ביאור והסברה בדברי רבי הנ"ל „הואיל ונדחה ידחה".

ג. בגמ' שם פליגי חכמים על דברי רבי, ולכאורה י"ל שתוכן הפלוגתא הוא — אם הדחי' משבת ליום א' עושה יום א' „זמנו" של התענית (וזוהי דעת חכמים).

[ועפ"ז י"ל שרבי ורבנן לשיטתייהו

---

1) שיחת י"ב תמוז (יום הולדת וחג הגאולה שלו) ה'ש"ת (נדפס בספר השיחות ה'ש"ת ע' 157).

2) השנה שבה נולד כ"ק מו"ח אדמו"ר — שהקביעות היתה (כבשנה זו (תשמ"ח)) די"ב תמוז חל ביום שני, ובמילא י"ז תמוז הוא בש"ק ונדחה.

3) בליל ש"ק (בה„שלום זכר") וביום השבת.

4) סוכה כא, ב. ע"ז יט, ב.

5) בת"ב — טושו"ע סי' תקנט ס"ט. ב"י שם. וראה מג"א שם סקי"א (ובמחה"ש) דכ"ה בנוגע לשאר הצומות י"ז בתמוז וכו', דרק כשנדחה אין בעל הברית משלים תעניתו.

6) וראה הגהות רעק"א בשו"ע שם (מתשובת שבות יעקב): וכן בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת מותרים לאכול. וראה שד"ח פאת השדה (אסיפת דינים) מע' בין המצרים ס"א אות יג (ח"ט א'תשסב, א) עוד קולות בתענית שבעה עשר בתמוז כו' נדחה.

7) מגילה ה, ריש ע"ב.

8) ולכאורה כש"כ הוא, דהרי בנוגע לת"ב אמר ר"י (תענית כט, א) „אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף" (וראה תוד"ה ובקש (מגילה שם) בתירוץ

אזלי, ד„תניא[9] חל (י"ד אדר) להיות ב־שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ו־עיירות גדולות קורין בע"ש כו' רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה . . זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו", שרבי סבירא לי' שהתקנה דמקרא מגילה היתה שבכל שנה יקראו פרזות בי"ד ומוקפין בט"ו, אלא שמפני גזירה דרבה דחו תקנה זו[10], ורבנן ס"ל שמפני גזירה דרבה היתה מלכתחילה התקנה דמקרא מגילה שכש־יחול י"ד בשבת יקדימו את זמנה].

וע"ד השקו"ט באחרונים כעין זה ב־נוגע להלכה בפועל[11], אם חיוב התענית בצום הנדחה משבת ליום א' הוא בתורת תשלומין או שכן היתה התקנה מעיקרא, שכשחל בשבת נקבע זמן התענית ליום ראשון. וכתבו כמה נפק"מ לדינא, ול־דוגמא: א) קטן שנתגדל ביו"ד באב, דאם זהו יום התענית (בשנה זו), אזי יש חיוב על הקטן להתענות כיון שגדל בו ביום. אבל אם התענית ביום א' הוי רק תש־לומין להתענית דט' באב (שחל בשבת), הרי כיון שביום התענית עדיין אינו בר חיובא, שוב אינו חייב בתשלומין. ב) מתי חל הדין (וחומרא) דשבוע שחל בו תשעה באב*[11], דאת"ל דחיוב התענית דיום א' (הנדחה) הוא מעיקר התקנה, א"כ השבוע שלפני השבת אינו שבוע שחל בו ת"ב[12], משא"כ אם יום א' הוי בגדר ה־שלמה, הרי השבוע שלפנ"ז הוא השבוע שחל בו ת"ב*[12], כיון דדין ת"ב לא בטל ע"י יום השבת ומחוייב בתשלומין. ג) ל־ענין אבילות בדברים שבצנעה, אם נוה־גין בת"ב שחל בשבת: הדיעות שאין נוהגין דברים שבצנעה ס"ל שלגמרי עקרוהו ואוקמינהו אעשירי[13], משא"כ ה־דיעות שנוהגין דברים שבצנעה בשבת.

אבל דוחק קצת לפרש כן פלוגתת רבי ורבנן בדחיית תענית ת"ב, דכיון שלא קיי"ל כרבי (כי לא הודו לו חכ־מים), נמצא שלהלכה אין זה דחי', אלא דבשנה זו תענית ת"ב זמנו הוא ביום א' (מעיקר הדין והתקנה): אבל בשו"ע

הב', שזוהי הס"ד בדברי ר"א דביקש רבי לעקור ת"ב, משא"כ בדחיית שבעה עשר בתמוז לי"ח תמוז דקיל טפי. אבל ראה שו"ת חת"ס או"ח סל"ג, וראה במקומות שנסמנו לקמן הערה 11.

9) מגילה ד, ב.

10) וראה לקו"ש ח"ז ע' 50 ואילך ובהערות שם, שאין סברא לומר שפלוגתתם היא בזמן התקנה — דרבנן סברי שביחד עם תקנת מקרא מגילה תקנו אנשי כנה"ג שכשחל בשבת קורין עיירות גדולות בע"ש, ורבי סבר שתקנת הקדימה היתה ע"י חכמי ישראל שאחר כנה"ג (ראה רש"י מגילה ה, א ד"ה ערב שבת) — אלא י"ל דלכו"ע היתה התקנה על ידי אנשי כנה"ג, ופליגי באיזה אופן דחוהו. וי"ל שעד"ז הוא בנדו"ד דהרי בעת שגזרו להתענות ידעו שיזדמן שיחול בש"ק ופליגי באופן תקנת הדחי'. אבל צ"ע בלשון הגמרא „ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה כו'". ואכ"מ.

11) בכל הבא לקמן ראה צפע"נ הפלאה ב־השמטות (נד, סע"ג ואילך). מהד"ת כח, ג. שו"ת דוינסק ח"ב סל"א־לב. שו"ת ווארשא (נ.י.) ח"א סמ"ד. שו"ת אבני נזר או"ח סי' תכו. שו"ת כתב סופר או"ח סק"א. מהרש"ם ח"ג קשס"ג. ועוד.

*11) ראה ב' הדיעות בטושו"ע או"ח סתקנ"א ס"ד.

12) להעיר ממהרי"ל הל' ת"ב: כאילו איקלע קביעותא בא' בשבת דמי.

*12) ראה מג"א שם סקי"ז. וראה צפע"נ שבהערה 11, שלהסברא שהתענית ביום א' „הוי גדר תשלום" — אין כאן הדין ד„לאחריו" (כמ"ש בירושלמי תענית פ"ד ה"ו. אלא דשם, שאז גם אין הדין ד„לפניו". ולהעיר מסמ"ק (סי' צו. הובא בטור שם) שגם להדיעה דיש דין דלפניו (כשחל ת"ב בשבת), „הוא רק חומרא יתירה", כי יש חילוק „בין חל להיות בתוכה בין חל להיות בשבת").

13) שו"ת הרשב"א ח"א סתק"כ (הובא באבני נזר שם בסופו. ועוד).

מפורש[14] (כנ"ל) שדוקא „ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא", משא"כ כשהברית מילה היא בת"ב עצמו חייב הוא להשלים[15] — הרי מובן מזה, שלהלכה קיי"ל דת"ב שנדחה ליום א' אינו חמור כת"ב שלא נדחה היינו שהוא בגדר דחי' ואינו מ־עיקר התקנה (דאל"כ מדוע מקילים בו לענין בעל ברית)[16].

וע"כ צ"ל שגם לדעת רבנן, התענית ביום א', כשחל ת"ב בשבת, ה"ז בגדר דחי', ולכן אינו חמור כתענית שביום ת"ב עצמו — ופלוגתת רבי ורבנן היא ב־גדרה של „דחי"" זו עצמה, שיש לפרשה בכמה אופנים, כדלקמן.

ד. מבואר באחרונים[17], שבתענית יש ב' ענינים (ואופנים): חלות שם תענית על היום, וחלות דיני וחיובי התענית על האדם[18].

ולפי זה י"ל, דפלוגתת רבי ורבנן אינה בחומרת התענית דיום ראשון (שנד־חית משבת), אלא בגדרו של יום השבת שהתענית שבו נדחית — אם הדחי' בשבת היא רק בקיום דיני התענית, אבל נשאר בה ענין יום תענית — וזוהי דעת רבנן: או שנדחה בשבת גם ענין יום התענית — והיא דעת רבי, דרבי ס"ל שלגמרי נדחה חלות יום התענית ובכה"ג אין חלות יום תענית (אלא כיון שהתענית רק נדחה, נשארו איזה דיני ת"ב, כמו דברים שב־צנעה*[18] וכיו"ב).

אבל דבר זה צריך ביאור, דאיך אפשר לומר שיש ענין תענית ביום ד־שבת, הרי שבת אסור בתענית, ואדרבה יש חיוב לענגו באכו"ש וכו'[19], ולכמה דיעות[20] איסור התענית בו הוא מדאו־רייתא. (וכתב אדה"ז[21], דאיסור התענית נפק"ל מדכתיב[22] „אכלוהו היום כי שבת היום לה'", מכלל דבשבת אסור להת־ענות).

ויש לומר בביאור הדבר (בפנימיות הענינים):

---

14) סי' תקנט ס"ט. וכ"ה בטור שם.

15) כמ"ש המג"א שם בשם הב"י. ואף שהב"י לא כתבו בשו"ע בפירוש, הרי מובן הוא מזה שכתב הדין רק בת"ב שחל בשבת.

16) אלא שצ"ע בדעת השו"ע, שהרי בסתקנ"א ס"ד הביא ב' דיעות בת"ב שחל בשבת „אם מותר בשתי שבתות"; ולענין דברים שבצנעה כ' (סתקנ"ד ס"ט) דת"ב שחל בשבת מותר בכולן אפילו כו'", ומזה משמע לכאורה דס"ל דבשנה זו עקרוהו לגמרי מט' באב וקבעוהו ליו"ד כהרשב"א הנ"ל. וא"כ שוב אין להוכיח (לכאורה) מדין הנ"ל, דרק בת"ב נדחה אין בעל הברית משלים, דהוי בגדר השלמה. וכבר האריכו בספרים בהשקו"ט בזה — ראה הנסמן בהערה 11. ובכל אופן, הביאור בפנים הוא להדיעות דס"ל דאנן קיי"ל להלכה דהוי בגדר תשלומין.

17) ראה בצפע"נ שבהערה 11 ובצפע"נ הל' תענית פ"א ה"ט. ועוד.

18) ובצפע"נ שם מבאר: וזה נ"מ ג"כ בין קבלה אז הוי היום יום תענית ובין בלא קבלה אז הוי רק גדר איסור אכילה.

*18) אח"ל שלדעת רבי דברים שבצנעה נוהגים בת"ב שחל בשבת. ואכ"מ.

19) ראה שו"ע אדה"ז ריש הל' שבת. וש"נ.

20) שו"ת הרשב"א ח"א סי' תריד — לדעת הרמב"ם הל' שבועות פ"א ה"ו (הובא לקמן בפנים). וראה שו"ת הצ"צ או"ח סל"ו.

21) או"ח סי' רמב קו"א סק"א. ועד"ז בפרמ"ג או"ח (א"א) סי' רפח סק"ז.

22) בשלח טז, כה.

---

*) ובשו"ת כתב סופר שם, שגם כוונת הרמ"א שם „ויש אוסרין" הוא לא מדינא, אלא מכח מנהגא שנתקבל בזה. ע"ש בארוכה.

התענית ענינו הוא (בלשון הכתוב[23]) „יום רצון לה'". ואף שזה נאמר (בעיקר) בתענית שהוא לתשובה וכפרה[24], משא"כ ד' הצומות, ובפרט ת"ב, ה"ה בגדר אבילות[25] על הצרות שאירעו בזמנים אלו — הרי כתב הרמב"ם[26] שגם צומות אלו הם „כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהי' כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר[27] ונתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'", דמזה מוכח שיש בתעניות אלו שני ה־ענינים[28].

והיינו שהיותו „יום רצון" מתגלה על ידי הצום והנהגות התענית שביום זה, וכדאיתא בגמרא[29] „שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרצני"[30].

[ובזה יש לבאר מש"נ בזכרי'[31] והובא ברמב"ם[32] להלכה, שלעתיד (לא רק ש־יבטלו כל הצומות, אלא עוד זאת, ש)־ייהפכו (הצומות) לימים טובים וימי ששון ושמחה.

דלפי פשוטו צ"ע: ביטול הצומות ל־עת"ל מובן, דכיון שהצומות הם לזכר הצרות שאירעו לאבותינו, לכן, בהבטל זכרון הצרות (על ידי הגאולה) בטלים בדרך ממילא הצומות — אבל מדוע יהפכו ימים אלה לששון ולשמחה[33]? ד־לכאורה, לשמחה מה זו עושה?

אבל ע"פ הנ"ל מובן, כי עיקר ה־תענית אינו העינוי שבו, כ"א זה שהוא „יום רצון לה'"[34], אלא שבזמן הגלות, כשעדיין לא בטלו חטאינו (שגרמו ל־„גלינו מארצנו"), הרי הדרך להרגיש ולנצל מעלת היום היא על ידי עינוי הגוף, שזה מעורר את האדם לתשובה וכו'; משא"כ לעתיד לבא, כאשר „את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[35], אין מקום לעינוי (הגוף), אלא להוספה בעבודת ה' ועבודה זו ה"ה מתוך שמחה וטוב לבב, ולכן יהיו ימי רצון אלה ימי שמחה, שיהפכו לימים טובים][36].

---

23) ישעי' נח, ה.

24) ראה תניא אגרת התשובה פ"ב.

25) ראה זכרי' ז, ג ואילך. ירושלמי ברכות פ"ב ה"ז. ובתוי"ט תענית פ"ד מ"א ד"ה במנחה שלדעת הרמב"ם „ד' צומות לא הוקבעו אלא לאבל". וראה ר"ש תענית סל"ב. ועוד.

26) הל' תעניות רפ"ה.

27) בחוקותי כו, מ.

28) וראה שו"ת חתם סופר או"ח סי' רח (ד"ה מ"מ וקראת), שלהרמב"ם „נקבעו על התשובה" (ולא כמו „שהיינו חושבים שהתעניתים הללו אינם על דרך התשובה אלא ע"ד האבל").

29) ברכות יז, א.

30) וראה אגה"ת שם.

31) ח, יט.

32) סוף הל' תעניות. וראה טור או"ח סו"ס תקפ.

33) ראה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך.

34) ועפ"ז מובן ג"כ בפשטות הא דאי' בגמ' (ר"ה יח, ריש ע"ב) בפי' הכתוב (זכרי' שם) „צום הרביעי וצום החמישי גו' יהי' גו' לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום כו'", דאיך קורא לאותו יום עצמו בשני שמות הפכיים, ואיך נהפך יום זה מההיפך אל ההיפך? אלא כי עצם תוכן היום הוא יום רצון, אלא שפעולתו וגילויו הוא בהתאם להזמן ומעשה האדם שבזמנים אלו (כבפנים), דבזמן שיש שלום ששון ושמחה אין שלום כו'. ע"ש בגמ'. וראה צדה לדרך (לר"מ בר"א בן זרח) מאמר חמישי כלל ראשון פ"א.

35) זכרי' יג, ב.

36) וי"ל שזה מוכח מזה גופא שלעתיד יהפכו ויהיו לששון ולשמחה, שזהו אמיתית תוכן ענין הצומות, שהרי לעת"ל, כל המצות תהיינה על מילואן ושלימותן (ראה רמב"ם הל' מלכים רפי"א),

ועפ"ז מובן, דכשחל ת"ב או א' משאר ד' הצומות ביום השבת, דאין עצב בה[37], הרי זה שאי אפשר להתענות בו אינו מבטל הענין שיום זה הוא „יום רצון", ואדרבה, שהרי שבת מצ"ע הוא ג"כ יום ועת רצון, חמדת ימים אותו קראת[38].

כלומר: הנשבע שיתענה בשבתות וב־ימים טובים ה"ז שבועת שוא[39], כי בימים אלו אסור להתענות והוא נשבע לבטל את המצוה — כי המדובר הוא בפעולת הגברא שיתענה: אבל ימים שמלכתחילה נקבעו ע"פ תורה לימי תענית, צום הרביעי וצום החמישי וכו', כאשר הם חלים בשבת — הרי אף שהגברא אי אפשר שיתענה ביום זה, מ"מ החפצא ד־היום (תענית), שהוא יום רצון לה'[40], במקומו הוא.

וזהו דס"ל לרבנן, שגם כשחל יום ה־צום בשבת, ישנם ב' הענינים, יום תענית בתור יום רצון, שהוא ביום השבת, ו־מעשה האדם שביום הצום שנדחה ליום א'.

ה. ויש לבאר זה בעומק יותר, ע"פ המבואר בכ"מ[41] בנוגע לתענית דיום ה־כפורים (מ"ע מה"ת — וי"ל שהוא אבוהון דכולהו תעניות) שענינו — „לחיותם ב־רעב"[42], והיינו שמה„רעב" דיוהכ"פ גופא נמשכת חיות להנשמה (ועד „שהחיים שלהם הוא מבחי' הרעב גופא מה שהם רעבים וצמאים אליו ית'"), וזה מחי' גם את הגוף כפשוטו.

והיינו דהחיות הנמשכת להאדם ביום התענית ע"י הרעב, היא חיות נעלית יותר מהחיות שעל ידי אכילה ושתי', כי כל מהותה הוא חיות דקדושה (שהרי אין בו אכילה ושתי' וכו', והאדם עסוק רק בעניני קדושה — ובזה הוא חיותו ביום זה)[43]; וי"ל דמיום הכפורים נמשך הענין ד„לחיותם ברעב" (חיות להנשמה מהרעב גופא) גם לשאר הצומות (שמדברי קבלה).

והנה גם בשבת האכילה והשתי' אינה דומה לאכילה ושתי' דימות החול, שע"ד הרגיל והרוב — מתענג האדם מאכו"ש גשמיים והתענוג שלו הוא תענוג דחול, משא"כ אכילת שבת, שמצוה לענגו, הרי האכילה והתענוג הם קדושה ומצוה[44].

„כמצות רצונך". ועפ"ז יומתק גם זה שד' הצומות ה„מפורשים בקבלה", הביאם הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"ד) מהכתוב בזכרי' „צום הרביעי וגו'" — שאינם מפורשים בו בתור יום צום כשלעצמם, אלא רק ש„צום הרביעי וגו' יהי' . . לששון וגו'", היינו שהפסוק בא לומר (לא עצם הצום, כ"א זה ש)הצומות יהפכו לששון ולשמחה כו'.

37) ראה תוס' סד"ה מ"ד (מו"ק כג, ב).

38) נוסח ברכת העמידה דש"ק.

39) רמב"ם שבהערה 20.

40) באגה"ת שם „ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנאמר בו ריח ניחוח לה', וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל דהצום הנרצה הוא יום רצון", ומשמע (קצת) דהיום רצון נעשה ע"י פעולת האדם — צום הנרצה. אבל י"ל שזהו רק בתעניות של יחיד לתשובה וכפרה (המדובר ב־אגה"ת שם), או תעניות שגוזרים על הצבור כדי לבטל גזירה וכיו"ב, משא"כ ד' הצומות שהימים עצמם נקבעו ע"פ תורה, „מפורשים בקבלה", הם בעצם „יום רצון לה'".

41) לקו"ת שה"ש סד"ה הנך יפה (יד, ב). ועוד.

42) תהלים לג, יט.

43) ולהעיר שגם בפשטות, חיות הגוף בכלל היא מדצ"ח, משא"כ ביום התענית שהחיות דיום זה בא מחיות שכבר נתעלה לדרגת מדבר (ובבנ"י — שאמיתית חיותו היא מנפשו האלקית — הרי היא חיות קדושה של הנשמה). ועיין לקו"ת יוהכ"פ ע, ב.

44) ראה גם תו"א ר"פ ח"ש. סידור עם דא"ח סדר סעודת שבת (רג, א ואילך). תו"ח לך (צו, א־ג). שם ויקהל (תרלא, א ואילך). דרך מצותיך צ, א־ב.

ומזה מובן, ששלימות קיום מצות עונג שבת היא, כאשר כל תענוגו הוא מזה שהוא מקיים מצות הקב"ה על ידי אכילה זו, והיינו, שאין העונג שלו עונג הגוף כ"א רק עונג הנשמה.

[אלא שגם מי שלא הגיע למדה זו, שלא ירגיש כלל עונג גשמי מאכילת שבת, ואדרבא הוא מתגשם ע"י העונג שבהמאכל („וכמעשה[45] הידוע אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע לתלמידיו שור מלו־בש בבגדי ש"ק ויושב אצל השולחן . . אחד שאכל בשר שור לקיים מצות שבת ומפני תוקף רצונו לקיים את המצוה באכילת בשר בשבת נעשה עצמו כן") — מ"מ חייב לענג את השבת בבשר שמן ויין ישן[46].

ונמצא, שבשבת ניתן הכח להגיע ל־תוכן העבודה ד„לחיותם ברעב" (שחיותו תה' חיות רוחנית של הנשמה, כנ"ל), אף שבפועל הוא אוכל ושותה כו' — כי שלימות המצוה דעונג דשבת היא כאשר אין העונג מתענוג המאכלים כ"א הוא עונג רוחני דהנשמה (ע"י קיום מצות עונג שבת), וא"כ ה"ז דוגמת „לחיותם ברעב", שהרי לגבי הגוף ונפש הבהמית, אכילה זו הוא ענין של „רעבון" ועינוי[47],

כי אינן אכילה ושתי' גשמיים השייכים לגוף ונה"ב — אלא עונג הנשמה.

ועפ"ז יתוסף ביאור בזה שביום ה־שבת שחל בו תענית ונדחה — נשאר ענין יום רצון (דהתענית), שהוא לא רק מחמת היום, שגם יום שבת זה הוא יום רצון לה', אלא גם מצד פעולת האדם, כי שלימות העבודה דאכו"ש דיום השבת היא בדוגמת הענין ד„לחיותם ברעב".

ו. וזהו ביאור פלוגתת רבי ורבנן ע"פ פנימיות הענינים — אי אמרינן הואיל ונדחה ידחה או לאו:

לדעת רבי, הואיל ועיקרו של ה־תענית — יום רצון לה' — יכול להתקיים גם ביום השבת זה (ע"י אכו"ש בשבת באופן שכל העונג שבזה הוא עונג של מצוה), לכן, הואיל ונדחה החלק שאינו עיקרי כ"כ בערך רצון לה' של התענית — עינוי הגוף — ידחה לגמרי, ובקביעות כזו אין צורך בזה כלל.

ויש לומר, שרבי לשיטתי' — שאמר[48] שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו אפילו באצבע קטנה, ואאכו"כ שעונג שבת שלו הי' עונג רוחני של הנשמה, בלי תערובת של הנאת הגוף, ובמילא, העבודה רוח־נית של הצום מתקיימת גם ביום השבת.

ויש להוסיף, שס"ל לרבי, דכאשר יום תענית חל ביום השבת, אזי נוסף על שיום השבת „אהני"[49] ליום התענית, כיון שגם יום השבת הוא יום רצון לה', הרי גם „אהני" ב„לחיותם ברעב" דהתענית, ע"י אכילה ושתי' דשבת, שגם מי שלא הגיע למדה זו שלא ירגיש כלל עונג

סה"מ תרס"ג ע' ס ואילך. המשך תרס"ו (ע' קנד. שם ע' רמב). ובכ"מ.

45) סה"מ תרח"ץ ע' רז. וש"נ.

46) שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ב.

47) ראה בהנסמן בהערה 44 שהאכילה דשבת היא בדוגמת המן שהי' כולו לחם מן השמים שלא הי' בו פסולת כלל ולכן פרש שבתכם לא קאמר (זח"ב פח, ב). ולהעיר ממ"ש במן (עקב ח, ג) „ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", שהמן פעל רעבון (כפי' המדרש — קה"ר פ"ה, י"ד. לקח טוב עה"פ. וראה גם יומא עד, סע"ב), ונת' במ"א כי היות שלא הי' בו פסולת, והי' בבחי' פשיטות כו', לא הי' ביכולת האדם „לתופסו" ולכן גרם לרעבון — ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1100 ואילך (וראה לקו"ש ח"ט ע' 16 ואילך). וש"נ.

48) כתובות קד, א. וראה תניא פ"ח.

49) ראה זבחים צא, א.

גופני ממאכלי השבת — הנה בשבת זו (שחל בו תענית ונדחה) ניתן הכח שתהי' אצלו החיות והעונג דאכו"ש בבחי' „לחיותם ברעב"[50].

אבל חכמים לא הודו לו, כי כל עוד שלא בטלו עדיין הצומות הללו, צריכים לענין העינוי כפשוטו (ומה גם שהתורה על הרוב תדבר[51], ואי אפשר לדרוש (מהרוב) מכאו"א שיגיע לדרגא זו, שלא ירגיש העונג הגשמי מאכו"ש דשבת שהיא אכילת מצוה) — לכן ס"ל, שאף שישנו ביום השבת זו העילוי ד„יום רצון לה'" (שמצד התענית), וכנ"ל בארוכה, מ"מ, יש צורך למעשה של תענית כ־פשוטה, ביום א', עדי יקויים היעוד ד־יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ול־מועדים טובים [ומ"מ התענית דיום א' קלה יותר, כי אין בו עצם יום תענית].

ז. וע"פ כל הנ"ל יש לבאר דברי אדמו"ר מהר"ש דלעיל (ס"א) — שהזכיר כמה פעמים שש"ק זה נקרא „נדחה" כי התענית דשבעה עשר בתמוז נדחה ב־ש"ק, וסיים „הלואי שיהי' נדחה באמת".

ובהקדם, דבדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שם, לאחר שסיפר ע"ד דברי אדמו"ר מהר"ש הנ"ל, סיים (כנ"ל) „אַ ברכה פון אַ צדיק וועלט מקויים, הלואי עס זאָל טאָקע אַזוי זיין, און זאָל נדחה ווערן באמת ויהפך לששון ולשמחה".

ולכאורה מהי ההוספה בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר „הלואי עס זאָל טאָקע אַזוי זיין און זאָל נדחה ווערן באמת" על דברי אדמו"ר מהר"ש — הרי הן הן הדברים?

גם — כ"ק מו"ח אדמו"ר הוסיף על דברי אדמו"ר מהר"ש „ויהפך לששון ולשמחה", וגם שינה מלשונו, שאדמו"ר מהר"ש אמר „הלואי ער זאָל נדחה ווערן באמת", ואילו כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר „הלואי עס זאָל טאָקע אַזוי זיין און זאָל נדחה ווערן באמת כו'".

גם צ"ב דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר „אַ ברכה פון אַ צדיק וועלט מקויים" — דלכאורה, הרי זוהי נבואה מפורשת[31] ופסק דין ברור בהלכה[32], שהצומות עתידין ליבטל ולהיות ימי ששון ושמחה, בלשון הרמב"ם[32] „כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ה' כו'" (ופשיטא שאין לומר שהכוונה בה־שיחה שיבטל לפני הזמן דימות המשיח) — ומהו שמוסיף „אַ ברכה פון אַ צדיק וועלט מקויים"?

וע"פ משנת"ל בגדר תענית שחל ב־שבת — יש לומר שדברי אדמו"ר מהר"ש ודברי כ"ק מו"ח אדמו"ר מדברים בשני

---

50) וי"ל ש„אהני" דהתענית היא גם לצדיקים, כי אע"פ שכל שבת היא בדוגמת „לחיותם ברעב" מ"מ אינו דומה ממש לענין ד„לחיותם ברעב", ששם החיות אינה אלא חיות הנשמה, ואין בזה עירוב דאכילה ושתי' גשמיים כלל, משא"כ באכילת שבת, אף שהוא עונג מאכו"ש של מצוה, ולא עונג גשמי, מ"מ גם בעת קיום המצוה מודגשת הגשמיות שבה שהוא התענוג שבבשר שמן ויין ישן, ולכן ה"ז נותן מקום שהאדם יתגשם מצד העונג שבהמאכל, כנ"ל (ראה תו"ח לך שם: עכ"ז הוא מגשם לגוף מצד התענוג הגשמי כו'. וראה תו"א יתרו עד, א: לקו"ת במדבר ז, סע"א ואילך — שגם המאכל עצמו (לא מצד העונג שבו) מגשם קצת). משא"כ כשחל תענית בשבת י"ל שניתן כח שאכילתו תהי' מעין תענית.

ועפ"ז יש לבאר מה שאמרו חז"ל (תענית כט, ב. וש"נ) ונפסק להלכה (שו"ע או"ח סתקנ"ב ס"י) דת"ב שחל בשבת „אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו ואפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו", שלא מצינו לשון כזה בסתם שבת — כי בשבת ת"ב יש בזה עילוי ומעלה (ולא רק היתר), כי אין בה חשש שיגשם כו' (משא"כ בשאר שבתות).

51) מו"נ ח"ג פל"ד.

פרטים שונים בהענין, ודברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הם המשך (וסיום) לדברי אדמו"ר מהר"ש.

ביאור הדבר:

אדמו"ר מהר"ש הזכיר כמ"פ שש"ק זה נקרא "נדחה" י"ל כוונתו לדבר במעלת ש"ק זה, שישנו קיום גדר התענית בעבודת האדם, וזהו שש"ק זה נק' נדחה, דלהיותו כולו "יום רצון לה'", הרי "תענית די"ז תמוז נדחה בש"ק", והיינו, שיש בכח בנ"י לפעול ולגלות עילוי זה על ידי המצות ופעולות דש"ק – אכילה ושתי' ועונג שבו: וע"ז סיים "הלואי ער זאל נדחה ווערן באמת", שיתקיים ב־עבודת כאו"א שידחה באמת, שקיום ה־"יום רצון לה'" דיום השבת זה יהי' באמת, שיהי' נרגש אצל כאו"א באמת בהתענוג דאכו"ש דשבת שכולו הוא בבחי' "לחיותם ברעב".

וע"ז ממשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר "אַ ברכה פון אַ צדיק וועלט מקויים", והיינו הברכה על קיום גדר התענית בעבודת האדם ביום השבת תתקיים בפועל, "הלואי עס זאל טאַקע אַזוי זיין" בעבו־דתו,

ואילו ההמשך "און זאל נדחה ווערן באמת" – בזה מדובר בדחיית התענית עצמו בפשטות (לעת"ל), שבאמת יהי' נד־חה, ומוסיף "ויהפך לששון ולשמחה" –

והן המה מעין וע"ד שני השלבים (וה־תקופות) שיהיו בימות המשיח, ראשית מה ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל", היינו בלשון הרב "זאל נדחה ווערן באמת", ושלב הב' "ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה"[52] – והוא סיום לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר "ויהפך לששון ולשמחה".

ויהי רצון, שבשנה זו יתקיים (בלשון הרב) שיהי' כן באמת, "זאל נדחה ווערן באמת ויהפך לששון ולשמחה", ובמילא – בי"ז בתמוז וכ"ש בת"ב כבר תתקיים הנבואה "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי גו' יהי' . . לששון ול־שמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

(משיחות ש"פ בלק (י"ז בתמוז נדחה) תשל"א, ש"פ תצוה תשמ"ו)

---

52) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 413 ואילך בביאור דברי הרמב"ם שם.